

NY MUSIK

i samarbete med
Wärenstams

John Cage

– etyder, etyder, etyder

Etudes Australes

4

6

8

1

5

24

23

Freeman Etudes

27

28

29

30

31

32

Kristine Scholz – piano

Clemens Merkel – violin

Lördag den 10 december 2022 kl. 16.00

Wärenstams, Borås

”När Bostons symfoniorkester beställde ett verk av mig till Amerikas 200-årsjubileum, sade Seiji Ozawa till mig: ”Gör det lättspelat!” Våra institutioner, inte bara de musikaliska, är oförmögna till hårt arbete. Tiden räknas, ner till minsta sekund, och begränsas. Målet för den enskilde inom en institution har ingenting att göra med det arbete som skall utföras eller med hans sinnestillstånd. Det har bara med betalning att göra.

En nödvändig aspekt i den närmaste framtiden, inte bara när det gäller hur miljön skall kunna återhämta sig, är arbete, hårt arbete, och arbete utan slut. Mycket av den musik jag skrivit sedan 1974 är extremt svår att spela (*Etudes Australes* för pianisten Grete Sultan, *Freeman Etudes* för violinisten Paul Zukofsky). Att ta sig igenom svårigheter. Att göra det omöjliga...

Med tanke på tillståndet i världen, som ju många av oss ofta uppfattar som hopplöst, började jag intressera mig för att skriva svårspelad musik, etyder. Jag tänkte att om en musiker offentligt tar sig an det omöjliga, kanske någon låter sig beröras av ett sådant framförande, och inspireras att förändra världen, exempelvis i den riktning som Buckminster Fullers konkreta förslag visar på. Det har visserligen inte skett, men jag förblir optimistisk och fortsätter att skriva musik, som ju i sista änden är en samhällskonst. Den är inte fullbordad ens när andra människor spelar den; den behöver också åhörare, bland dem emellanåt till och med tonsättaren.

Alltså kan ett musikstycke tjäna som mönster för mänskliga förhållningssätt. Inte bara för att man med dess hjälp kan bevisa att det omöjliga är möjligt, utan också (så snart det framförs av mer än en person) som bevis för att anarki är praktiskt genomförbar. I USA fanns det under 1800-talet åtskilliga gemenskaper och samhällen uppbyggda av anarkister. I och med storstädernas överdimensionerade tillväxt och att den mekaniska tekniken tog överhanden, berövades dessa anarkisamhällen sin möjlighet att överleva. Men genom övergången från mekanisk till elektronisk teknik finns det idag åter hopp. Anarki är nu praktiskt genomförbar. Vi har utvidgat det centrala nervsystemet (Marshall McLuhan); världen är en enda tänkande ande, som inte har något behov av psykoanalys. Den behöver bara hålla huvudet kallt – inte (som på dagens schizofrena vis) uppdelat i stater, inte beroende av en eller flera regeringar, bara försedd med det livsnödvändiga.”

När Grete Sultan (1906–2005) började studera in **John Cages** (1912–92) närapå första slumpkomposition, den famösa och oerhört svårspelade *Music of Changes* (1951),

erbjöd han sig att i stället skriva ett nytt verk. Resultatet blev det inte mindre krävande *Etudes Australes*, i fyra häften om 32 etyder (1974–75). Titeln syftar på Atlas Australis, en bok med stjärnkartor som, på samma sätt som i orkesterverket *Atlas Eclipticalis* (1961), är utgångspunkt för själva kompositionen. Med hjälp av slumpberäkningar noterades vissa stjärnor på transparanger som lagts över kartorna. De markerade stjärnorna fördes därefter över på notpapper med dubbla notsystem – båda försedda med diskant- och basklav, ett system för varje hand. Till styckets förutsättningar hör att händerna inte får assistera varandra, trots att bådass omfång omfattar hela klaviaturen.

Dynamik anges inte och inte heller tempot är föreskrivet. ”Tidsproportioner visas (på samma sätt som kartor visar avståndsproportioner). (...) Vid ett framförande skall musiken låta som den ser ut. Men precis som vid rymdfärder kan det emellanåt bli nödvändigt att byta växel, och fara långsammare eller snabbare, allt efter omständigheterna.”

De första etydena domineras av enskilda toner, medan ackordiska samklanger blir allt vanligare längre fram. Till styckets egenheter hör att vissa toner, olika för varje etyd, skall tryckas ner stumt, så att strängarna kan ljuda som efterklang.

 ”När Paul Zukofsky 1975 bad mig att skriva ett verk för violin, av samma slag som *Etudes Australes*, som jag just hade färdigställt (ett verk som utgår från kartor av den södra stjärnhimlen och som är relativt traditionellt noterat), samtyckte jag på ett villkor, nämligen att han skulle svara på alla mina frågor. Jag spelar inte violin. För att kunna skriva utomordentligt virtuos musik och samtidigt musik som jag aldrig hört tidigare, ville jag kunna utsätta alla över huvud taget tänkbara möjligheter hos

instrumentet för slumpberäkningar. Jag ville sikta mot det omöjliga, för att visa att det omöjliga är möjligt. Detta tycks mig vara av största vikt när det gäller situationen i världen idag.”

— — —

Förutom att Cages och Zukofskys gemensamma arbete resulterade i att varje klang i partituret fixerats vad gäller sträng, stråkart (det förekommer exempelvis fyra olika sorters martellato och fem slags pizzicato!), klangfärg, rytm och tonhöjd (inklusive olika grader av mikrintonation) ledde det till en tabell som listar i stort sett alla de möjliga greppkombinationerna på två, tre respektive fyra strängar.

Tonsättaren kräver alltså inte bara det omöjliga av sin interpret, han har uppenbarligen inte heller skytt någon möda för egen del. Som han säger: ”Etyderna är inte bara svåra att spela, de är också svåra att skriva.” (De kan följaktligen eventuellt även tänkas förvänta sig ett och annat av lyssnaren.)

”Folk frågar mig ofta vad som är min definition av musik. Det är det här. Det är arbete. Det är min slutsats.”

The image displays a highly detailed musical score for a string quartet. The notation is dense and complex, characteristic of John Cage's experimental style. It includes various fingerings (e.g., I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII), dynamics (e.g., *ppp*, *pp*, *p*, *mp*, *f*, *ff*, *fff*), and performance instructions (e.g., *ST*, *SP*, *SP Vrb.*, *beat*, *A*). The score is written on multiple staves, with some parts appearing to be for different instruments or positions. The notation includes many accidentals and dynamic markings, creating a highly textured and intricate piece of music.

Freeman Etudes består av två samlingar, Book 1 & 2, komponerade 1977–80 i samarbete med Paul Zukofsky, och Book 3 & 4, påbörjade samtidigt med den första samlingen men fullbordade 1989–90. Verket har tillägnats Cages väninna, mecenaten Betty Freeman. ”Men när jag namngav dessa etyder, tänkte jag inte bara på henne, utan också på Thoreau, vars frihet inte gick förlorad när han satt inspärrad i fångelse.”